

دین و برادر بزرگتری به نام اخلاق

عزت‌الله آذمی
روان‌شناس

دین داری اگر به التزام اخلاق گرای نباشد، کالبدی بی روح و حتی مرگ زاری برای دین خواهد بود. اخلاق اگر در ما بمیرد، آنچه در ما نفس خواهد کشید، هر نامی که داشته باشد، دین داری نخواهد بود. ابایی ندارم که بگویم در انسان بی اخلاق، مدام لهیب شیطان شراره می‌کشد، حتی اگر ظاهری متدینانه داشته باشد. یک حنای مهم دیگر، حتی اگر بخواهد رفتار خود را با قاب «مصلحت» به دیوار واقعیت می‌خکوب کند، بازهم همین قاعده جاری است.

خداوند درجات حضرت علامه، محمدتقی جعفری، را متعلق سازد که گفت: «دین، برادر بزرگتری دارد به نام اخلاق، وقتی دین، این برادر بزرگتر یعنی اخلاق را کنار می‌گذارد و با قدرت همدم می‌شود، صاحب فرزندی می‌شود به نام «مصلحت» که این فرزند، هم دین را می‌کشد و هم اخلاق را، تازه لباس هر دو را نیز آتو می‌کشد و بر تن می‌کند تا خلق ظاهری را مصلحت‌خوانی خوی ماکیاولی که هدف، وسیله و توجیه می‌کند، کم قربانی نگرفته است این گونه شبه مصلحت، اخلاق و دین و انسانیت و انسان، کم آسیب ندیده است از این «دین‌نمایی بی اخلاق» که بهترین عنوانش می‌تواند تزییر باشد، همان که از زبان بازیگر نقش مختار در مختارنامه می‌شنیدیم: تزییر سکه‌ای است دورو که بر یک رویش، نام خدا و بر روی دیگرش، نقش ابلیس است. عوام خدایش را می‌بینند و اهل معرفت، ابلیسش را. دریغ‌ا که هرچه اهل معرفت، فریاد می‌زنند برای بیداری، عوام خواب خدا می‌بینند و با بی اخلاقان همراه می‌شوند، حال آنکه حقیقت دین، اخلاق است؛ چنان‌که می‌خوانیم «مردی روبه روی رسول خدا» آمد و گفت: دین چیست؟ فرمود: خوش اخلاقی، سپس از طرف راست پیامبر آمد و گفت: دین چیست؟ فرمود: خوش اخلاقی.

آن‌گاه از طرف چپ پیامبر آمد و گفت: دین چیست؟ فرمود: خوش اخلاقی، سپس از پشت سر رسول خدا آمد و گفت: دین چیست؟ حضرت به او توجه فرمود و گفت: آیا دین را نفهمیدی؟ دین این است که به خشم نیایی... این خلق نکو را حضرت خالق حکیم، نیکو پادشاه می‌دهد، حتی اگر از کافر باشد، چنان‌که می‌خوانیم افرادی قصد ترور رسول خدا را داشتند اما گرفتار شدند، حکم اعدام بود اما جبرئیل پیام آورد که او را نکش؛ زیرا خوش اخلاق و در میان قومش اهل سخاوت است. مرد کافر چون به این موضوع آگاه شد، گفت: من با داشتن برادری انسانی، هرگز خود را مالک درهمی به حساب نیاوردم و در جنگ، تشریبی از خود نشان ندادم و اکنون می‌گویم اشهد ان لا اله الا... و انک رسول... پس پیامبر فرمود: «این مرد از کسانی است که خوش اخلاقی و سخاوتش، او را به بهشت ابدی کشانید». با درس‌گیری از این ماجرا می‌توان گفت اخلاق بدون دین، راه فرد را به دین داری سعادت‌مندانه باز می‌کند اما دین بدون اخلاق، قربانگاه خوبی‌ها از جمله خود دین می‌شود.

آن‌گاه از طرف چپ پیامبر آمد و گفت: دین چیست؟ فرمود: خوش اخلاقی، سپس از پشت سر رسول خدا آمد و گفت: دین چیست؟ حضرت به او توجه فرمود و گفت: آیا دین را نفهمیدی؟ دین این است که به خشم نیایی... این خلق نکو را حضرت خالق حکیم، نیکو پادشاه می‌دهد، حتی اگر از کافر باشد، چنان‌که می‌خوانیم افرادی قصد ترور رسول خدا را داشتند اما گرفتار شدند، حکم اعدام بود اما جبرئیل پیام آورد که او را نکش؛ زیرا خوش اخلاق و در میان قومش اهل سخاوت است. مرد کافر چون به این موضوع آگاه شد، گفت: من با داشتن برادری انسانی، هرگز خود را مالک درهمی به حساب نیاوردم و در جنگ، تشریبی از خود نشان ندادم و اکنون می‌گویم اشهد ان لا اله الا... و انک رسول... پس پیامبر فرمود: «این مرد از کسانی است که خوش اخلاقی و سخاوتش، او را به بهشت ابدی کشانید». با درس‌گیری از این ماجرا می‌توان گفت اخلاق بدون دین، راه فرد را به دین داری سعادت‌مندانه باز می‌کند اما دین بدون اخلاق، قربانگاه خوبی‌ها از جمله خود دین می‌شود.

امامان اهل بیت (ع)؛ مرزبانان حریم اسلام

«امامان اهل بیت (ع)؛ مرزبانان حریم اسلام»، حاصل مجموعه‌ای از سخنرانی‌ها و مقالات شهید صدر درباره تاریخ و زندگی امامان (ع) است.

کتاب «امامان اهل بیت (ع)؛ مرزبانان حریم اسلام»، ششمین جلد از مجموعه آثار شهید سید محمد باقر صدر است. اثر پیش رو مجموعه سخنرانی‌هایی است که استاد شهید در مناسبت‌های گوناگون همچون سالگرد‌های میلادی درگذشت اهل بیت (ع) ارائه کرده است. نیز سخنرانی‌ها که نگاشته و در مناسبت‌های گوناگون یا خود بیان کرده یا به نیابت از او بیان شده است.

شهید صدر عادت داشت از تعطیلی کلاس درس به مناسبت شهادت امامان - به استثنای برخی مناسبت‌ها همچون عاشورا و اربعین - بهره بگیرد و از صاحب مناسبت، محوری برای سخن بسازد و به بررسی ابعاد شخصیت و شرایط فعالیت آن‌ها بپردازد و ماهیت نقش ایشان و رسالتی را که برعهده داشتند، آشکار سازد. شهید صدر برای حضور بیشتر طلاب در مرحله بعد تصمیم می‌گیرد به جای روزهای تعطیل، این سخنرانی‌ها را در ادامه کلاس‌های درس همیشگی خود ارائه دهد. او در این سخنان نیز همچون همیشه، مدارک اسلامی را بازخوانی

نواورانه کرد و با ژرف‌اندیشی در شرایط اجتماعی سیاسی و حتی روحی و روانی امت اسلام، به تبیین نظام مند و علمی مراحل گوناگون زندگی معصومان (ع) پرداخت و با نگرشی نوین به تاریخ اهل بیت (ع) نگرست. وی در این نگرش، به وجود امامان (ع) به صورت حقیقی بکنند نمودن‌های متعدد نگرسته و از عملکرد اجتماعی و سیاسی ایشان، تحلیلی یکپارچه و وحدت‌گرا به دست داده است. سید محمد باقر صدر در دانش‌هایی چون اصول، فقه، فلسفه، سیاست و معرفت‌شناسی، نظریه‌های جدیدی ارائه داده است. برخی نظریه‌های مشهور وی عبارتند از نظریه حق الطاعه، توالد ذاتی معرفت و منطلقه الفراغ، او کتاب‌های فراوانی نیز نوشته است که فلسفتنا، اقتصادنا، دروس فی علم‌الاصول (مشهور به حلقات) و الانس المنطقه للاستقرا از مهم‌ترین آن‌هاست.

محمد باقر صدر در ۲۲ فروردین سال ۱۴۰۰ هجری قمری (۱۹ فروردین ۱۳۵۵ ش)، همراه بنت‌الهدی صدر به دست نیروهای صدام حسین کشته شد. چند روز پیش از آن، در ۱۶ فروردین (۵ آوریل ۱۹۸۰ میلادی) دولت بعثی عراق پس از ۹ ماه محاصره خانگی، صدر را دستگیر کرد. از او خواسته شد این موارد را بنویسد: از فتوای خود بر تحریم عضویت در حزب بعث بگذرد و حکم به جواز آن دهد. از حزب‌الدعوه برائت بجوید و فتوا به حرمت آن دهد.

انقلاب اسلامی ایران را تأیید نکند، ولی محمد باقر این‌ها را نپذیرفته بود.

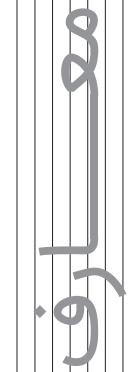
برشی از کتاب:
«امامان (ع) برای برپایی حکومت شایسته به دست خود، تنها قیام با شمشیر و بیروزی مسلحانه موقت را کافی نمی‌دیدند. برپایی و نهادینه‌سازی چنین حکومتی در نظر ایشان، تنها برآماده‌سازی حمله نظامی متوقف نیست، بلکه پیش از آن برآماده‌سازی سیاهی عقیدتی متوقف است که به امام و عصمت ایشان، ایمانی مطلق دارد و هدف‌های بزرگ ایشان را کاملاً درک می‌کند و پشتیبان برنامه ایشان در عرصه حکومت است و از دستاوردهای امام برای امت، نگهبانی می‌کند.

همه شما داستان آن مرد خراسانی را می‌دانید که خدمت امام جعفر صادق (ع) رسید و به عهده‌گیری جنبش انقلابیون خراسانی را به ایشان عرضه داشت. امام در پاسخ درنگ نمود و پس از مدتی به او فرمان داد که وارد تنور شود. او سر باز زد. سپس هارون مکی آمد و حضرت به او چنین فرمانی داد و او سوی فرمانبری شتافت. آن‌گاه امام رو سوی مرد خراسانی کرد و پرسید: چندتن همچون هارون مکی دارید؟ این پاسخ عملی امام (ع) به پیشهاد مرد خراسانی بود.»

شهرانه
SHAHARANEWS.IR
۱۴
۳۳ شنبه
۱۳۹۳
۲۲ شهریور
۳۳۰۸ شماره

۱۴

گفت‌وگو با کارشناس خانواده، درباره تربیت فرزند

مادرانگی به سبک یاس نبی (س)

آمنه مستقیمی! این روزها که تربیت فرزند یکی از دغدغه‌های نه فقط خانواده‌ها بلکه برنامه‌ریزان فرهنگی اجتماعی محسوب می‌شود، نیاز به الگویی کاربردی که امتحان خود را پس داده است و می‌تواند به‌آسانی اجرا شود و اثرگذار هم باشد، بیش از هر زمان احساس می‌شود؛ الگویی که ابعاد مختلف تربیتی را در نظر دارد و درکنار رشد دنیایی، پرورش معنوی فرزندان را هم تأمین می‌کند، مثل مادرانگی‌های حضرت زهرا (س). در گفت‌وگو با دکتر ندا حکمت‌نیا، رئیس اداره تبلیغ در رسانه‌ها و فضای مجازی جامعه‌الزهرا (س)، به ابعاد از آن الگو پرداخته‌ایم.

فرزند با ادب، ولایت‌پذیر می‌شود

فرزندی که با ادب تربیت شده و ادب به عنوان یک زینت برجسته اخلاقی در وجودش نهادینه شده باشد، با ورود به سطوح مختلف اجتماعی و در موقعیت‌های مختلف، ولایت‌پذیر خواهد بود. مهم آنکه این ولایت‌پذیری از والدین، معلم‌استاد و به‌طور کلی مقام‌بزرگ‌تری برای انسان، آراش دورنی به ارمان می‌آورد. از منظر روان‌شناسی نیز انسانی که ولایت‌پذیر است، جایگاه و نقش خود را درست تشخیص می‌دهد و در آن موفق عمل می‌کند.

ادب، شاهیت تربیت فرزند

حضرت زهرا (س) در میان همه اصول تربیتی برای رشد و بالندگی و ارتباط با فرزند، ادب را اساس و محور قرار داده‌اند و به قدری بر این اصل تأکید و اهتمام می‌کردند که در سیره امام حسن (ع)، امام حسین (ع) و زینب کبری (س) این محور بودن ادب کاملاً مشهود است و خود را نشان می‌دهد؛ این تأکید و تمرکز بر ادب، برای آن بود که خروجی خود را در ولایت‌پذیری فرزندان نشان داد.

آموختن تقوا به بچه‌ها

از دیگر ویژگی‌های برجسته در مادرانگی‌های حضرت زهرا (س) که نقطه قوت ارتباط با فرزندان و تربیت آن‌ها محسوب می‌شود، تقوا و پرهیزکاری است؛ چنان‌که آن بانوی بزرگوار خود به انجام اصول و احکام دین، بسیار پایبند بودند و در تربیت فرزند هم مراقبت می‌کردند تا آن‌ها نیز اهل تقوا و رعایت باشند. این تأکید هم برای آن بود که بچه‌ها در سایه تقواست که رشد معنوی می‌یابند.

فرزندان تاریخ‌ساز

خروجی آن ادب خاص، در ولایت‌پذیری امام حسن (ع) و امام حسین (ع) بروز و ظهور یافته و تاریخ‌ساز شده است. انسانی که در مسیر ولایت، حرکت و همه اعمال و رفتار خود را در سبک زندگی ایمانی تعریف کند، گویی همه توجهش معطوف خداست. او در اوج ولایت‌پذیری قرار می‌گیرد و همین، انسان را تا جایی رشد می‌دهد که تاریخ‌ساز می‌شود. این ادب و ولایت‌پذیری در وجود زهرا (س) مرضیه (س) در اوج قرار داشت و تنها چنین مادری، می‌تواند فرزندی آن چنان اثرگذار و تاریخ‌ساز تربیت کند.

به اربت گذاشتن روحیه ایثار

در آموزه‌های فاطمی برای فرزندان، تواضع و خدمت به مردم، جایگاهی مهم دارد و جزو اصول زیربنایی محسوب می‌شود. علاوه بر این، حضرت تلاش می‌کردند ایثار و فداکاری را هم به فرزندان یاد دهند و در وجودشان نهادینه کنند؛ چنان‌که خود این‌گونه بودند و حتی در نماز و دعاها، دیگران را بر خود مقدم می‌داشتند. همین روحیه‌ی فرزندان ایشان هم اثرگذار و باعث آن کرامت‌ها و بخشش‌های حسنی و قیام حسینی شد.

آموزش با زبان قصه

تعهد حضرت فاطمه زهرا (س) به تعالیم انسانی، باعث شد که این تعالیم راهنمای مهمی در تربیت فرزندان ایشان باشد. لذا ایشان در عین اینکه خود الگوی برتر اخلاقی بودند، کوشیدند در عین تعهد به اصول و ارزش‌ها، فرزندان را هم به این مسیر سوق دهند. آنچه از سیره فاطمی برمی‌آید، این است که در صورت بروز خطا و اشتباه از سوی بچه‌ها، در صدد اصلاح و آموزش آن‌ها برمی‌آیند و از داستان و قصه کمک می‌گرفتند و آموزه‌ها را به زبان قصه که برای بچه‌ها در یادپذیرتر است، بیان می‌کردند.

دکتر حکمت‌نیا:
حضرت فاطمه (س) یک الگوی اخلاقی برای فرزندان خود بودند و هر آنچه به بچه‌ها می‌گفتند، خود هم به آن عمل می‌کردند

ابراز محبت‌های مادرانه در بالاترین سطح

از دیگر نکات برجسته مادرانگی‌های فاطمی و تربیت فرزند در سیره حضرت زهرا (س) مرضیه (س)، آن است که ایشان یک الگوی اخلاقی برای فرزندان خود بودند و هر آنچه به بچه‌ها می‌گفتند، خود هم به آن عمل می‌کردند؛ برای مثال ادب در سیره فاطمی، نمودی بارز داشت. همچنین ایشان با محبت و مهربانی، احساسات خود را به فرزندان بروز می‌دادند؛ چون فرزندی که محبت سرشار از مادر و در محیط خانه دریافت کند، خود لبریز از عشق و نمونه‌ای عالی از مهرورزی می‌شود و در سایه این مهربانی، شخصیتی متعالی در او شکل می‌گیرد و به تدریج محبت خدا هم در وجود او جای می‌گیرد و این محبت، زندگی وی را دستخوش تحولات مثبت می‌کند.

۲ نکته طلایی در تربیت فرزند

دو نکته در تربیت فرزند بسیار مهم است که مادران باید به آن توجه کنند؛ یکی ادب که انسان را در خانواده و جامعه، مؤدب به اخلاق کرده، به تدبیر و آوازه‌آراسته به ادب حضور خدای متعال می‌کند. اینجاست که فرزند می‌تواند در جایگاه تاریخ‌سازی و تراز قرار بگیرد و همه وجود خود را در راه خدا بذل کند؛ چنان‌که در سیره امام حسن (ع) و امام حسین (ع) مشخص است و همه رفتارهای آن‌ها ریشه در ادب حضور داشت.

تحقق خانواده تراز

اگر بخواهیم عصاره‌ای از مادرانگی‌های حضرت زهرا (س) را مرور کنیم و از آن الگو بگیریم، باید بگوییم محبت بدون قید و شرط به فرزندان، تقوا و پرهیزکاری و تعهد به اصول دینی، پایبندی به ارزش‌های اخلاقی، عدالت و انصاف در تعامل با دیگران، تعلیم و تربیت، خدمت و فداکاری، ایثار و بخشش و... از نقاط عطفی است که بانوی بزرگوار اسلام در ارتباط با فرزندان و تربیت آن‌ها رعایت می‌کردند و این میراثی است که ایشان به عنوان مادر الگو و تراز برای ما به یادگار گذاشتند و الهام از این الگو و اجرای آن در امروز تاریخ، آورده‌هایی بی نظیر و اثرگذار برای تحقق خانواده تراز دارد.

روشنا

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ: مَا صَافِحَ رَسُولٌ... صَلَّى عَلَيْهِ وَآلِهِ رَجُلًا قَطُّ فَتَزَعُ يَدَهُ حَتَّى يَكُونَ هُوَ الَّذِي تَزَعُ يَدَهُ مِنْهُ. (مجمع‌البيضاء، ۳/ ۲۸۸).

احکام

آیت!... العظمی‌خانه‌ای: چا، در صورتی‌که یقین به سرایت نجس به مکان‌های دیگر باشد، نجس می‌شود، وگرنه فقط همان محل، نجس است. چا، حکم آن از پاسخ سؤال اول، مشخص شد.

آیت!... العظمی‌سیستانی: به‌صرف پاک کردن با پارچه، مکان نجس می‌ماند.

آیت!... العظمی‌مکارم‌شیرازی: به مقدار امکان از مکان‌هایی که یقین به سرایت نجاست پیدا کرده‌اید، اجتناب کنید و بیش از آن وظیفه‌ای ندارید.

آیت!... صافی‌گلیپایگانی: هر چیزی که با رطوبت ملاقات با نجس کند، نجس می‌شود و متنجس هم حکم نجس را دارد و اگر نتوان آب کشید و زمین باشد، به آفتاب هم با شرایطی پاک می‌شود که می‌توانید به رساله توضیح‌المسائل مراجعه کنید.

حکم پاکی و آلودگی زمین (۲)

پرسش: اگر چند قطره خون روی زمین بریزد و شخص فقط عین نجس را برطرف کند (با پارچه خیس)، بعداً با تی کشیدن یا راه رفتن روی آن با پای خیس، همه جا نجس می‌شود؟ در این صورت، وقتی نمی‌توان همه جا را شست، تکلیف چیست؟

